

Naam: Marcella Stenhuijs

Studentnummer: 0804347

Vak: Bachelorproject vergelijkende politiek

Docent: Dr. O. B. R. C. van Cranenburgh

Woordenaantal: 7184

Bachelorproject: vergelijkende politiek, onderzoeksopzet

Vloek of Mythe?

De 'Resource Curse' Ontrafeld in Latijns Amerika.

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven als afstudeeropdracht voor de bacheloropleiding Politicologie aan de Universiteit Leiden. Mijn passie voor internationale politiek en ontwikkeling heeft mij ertoe geleid deze scriptie te schrijven over de ‘resource curse’, de paradox dat landen waarbij de economische groei ontstaat vanuit olie-export minder of helemaal niet democratisch worden, terwijl in andere landen waar economische groei is dit juist een positief effect heeft op de democratie. Is er echt een vloek die op deze olielanden rust? Of is de ‘resource curse’ een mythe? Ik heb genoten van het doen van dit onderzoek en het schrijven van deze scriptie en ik hoop dat deze scriptie met plezier zal worden gelezen. Dit onderzoek zal maar een heel klein puzzelstukje zijn in grote vraagstuk van de ‘resource curse’. Ondanks dat hoop ik dat het resultaat een aanvulling kan vormen op de bestaande literatuur en op de onderzoeken die in de sociale wetenschap over dit onderwerp zijn geschreven en onderzocht. Tot slot wil ik een persoonlijk woord van dank uitbrengen voor mijn scriptiebegeleidster dr. van Cranenburgh voor haar bijdrage aan deze scriptie.

Inhoudsopgave

1: Samenvatting

2: Inleiding

3: Theoretisch kader

4: Onderzoeksopzet, methoden en datapresentatie.

5: Data-analyse

6: Conclusie

7: Literatuurlijst

Inleiding

De 'resource curse', is het een vloek of een mythe? Het vraagstuk van de 'resource curse' houdt onderzoekers in de sociale wetenschap al jaren bezig. De theorie zegt dat hebben van veel olie een negatief effect heeft op de democratie. En wanneer wordt gekeken naar belangrijke olielanden dan lijkt dit ook het geval. Bijna alle grote olielanden zijn autoritair, vooral wanneer het Midden Oosten in beschouwing wordt genomen (Ross, 2001: 325). Een van de onderzoekers die zijn wetenschappelijke loopbaan heeft gewijd aan het onderzoeken van de 'resource curse' is Ross. Ross heeft een theorie ontwikkeld die de link tussen olie-export en autoritair bewind verklaart. Volgens hem is dit verband te wijten aan drie mogelijke mechanismen. Dit zijn ten eerste het 'Rentier Effect', overheden gebruiken lage belastingtarieven en hoge uitgaven om druk voor democratie te verlagen. Het tweede mogelijke mechanisme is volgens hem het 'Repression Effect'. Dit houdt in dat overheden een sterke interne veiligheidsmacht creëren die democratische druk kunnen tegengaan. En het derde mechanisme dat volgens Ross een mogelijke verklaring is voor de 'resource curse' is het 'Modernization Effect'; de populatie is door gebrek aan modernisatie minder snel in staat om druk gaan leggen op de overgang naar een democratisch regime (Ross, 2001: 332-357).

In Latijns Amerika zijn drie olielanden die op het gebied van oliereserves, olie-export en olieproductie uitsteken boven andere landen. Dit zijn Brazilië, Venezuela en Mexico. Volgens de theorie van de 'resource curse' zouden deze drie landen alle drie ondemocratisch moeten zijn maar toch is dit niet het geval. De 'polity IV index' typeert Brazilië en Mexico als democratieën en Venezuela als een gesloten anocratie en de Berstelmann index typeert Brazilië als een geconsolideerde democratie, Mexico als een defecte democratie en Venezuela als een gematigde autocratie (Berstelmann index 2012, Polity IV index). Hoe kan dit worden verklaard? Mogelijk is hier sprake van 'deviant cases'. Het zou ook kunnen betekenen dat de hele theorie van de 'resource curse' niet klopt. Misschien is er wel een veel simpelere verklaring voor het feit dat Brazilië een uitzondering vormt op de rest. Om hier meer inzicht in te krijgen zal ik onderzoek doen naar de mogelijke aanwezigheid van de 'resource curse' in deze drie staten. Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken in hoeverre de drie mechanismen, die Ross beschrijft als verklaring voor de link tussen olie-export en autoritair bewind, in Brazilië, Mexico en Venezuela aanwezig zijn.

De onderzoeksvraag van dit onderzoek is:

Lijkt er een verband tussen olie en autoritarisme in Brazilië, Mexico en Venezuela en zijn de causale mechanismes hierbij van toepassing?

De deelvragen van dit onderzoek zijn:

1: Is er bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het ‘Rentier Effect’ in Brazilië, Mexico en Venezuela?

2: Is er bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het ‘Repression Effect’ in Brazilië, Mexico en Venezuela?

3: Is er bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het ‘Modernization Effect’ in Brazilië, Mexico en Venezuela?

Om deze vragen te beantwoorden ga ik kwalitatief literatuuronderzoek doen in deze drie staten. De eerste stap in dit onderzoek is te onderzoeken wat de olieproductie per capita is, want uiteindelijk verwacht ik dat hoe hoger de olieproductie per capita in Brazilië, Mexico en Venezuela zal zijn, hoe hoger deze landen zullen scoren op de aanwezigheid van de drie mechanismen. De tweede stap in dit onderzoek is onderzoek te doen naar verschillende indicatoren die deze drie mechanismen voor deze staten kunnen vertegenwoordigen. Voor het ‘Rentier Effect’ zullen dit zijn: belastingheffing, overheidsconsumptie en de grootte van de publieke sector. Voor het ‘Repression Effect’ zullen dit zijn: het militaire budget en het militaire personeel en voor het ‘Modernization Effect’ zullen dit zijn: de mate van beroepsspecialisatie, onderwijsniveau, fysieke gezondheid, mediaparticipatie, en urbanisatie. De laatste stap zal zijn het analyseren van de verzamelde gegevens die een indicatie zullen geven van de mate van aanwezigheid van de drie mechanismen in deze staten en het maken van een ranglijst van de drie staten om te kijken of in de staten met een hogere olieproductie de mechanismen meer aanwezig zijn dan in de staten met een lagere olieproductie. De uitkomsten van dit onderzoek geven weliswaar de aanwezigheid van deze drie mechanismen in de onderzochte staten aan maar sluiten niet uit dat er ook mogelijke andere variabelen zullen zijn die niet in de theorie van Ross zijn meegenomen maar die ook de democratie binnen deze staten kunnen beïnvloeden. Het inzicht dat dit onderzoek verschaft kan hopelijk

de bestaande theorie over de 'resource curse' aanvullen en mogelijk een startpunt zijn voor verder onderzoek in de toekomst.

Theoretisch kader

De resource curse kan gedefinieerd worden als de paradox dat landen waarbij de economische groei ontstaat vanuit olie-export minder of helemaal niet democratisch worden, terwijl in andere landen waar economische groei is dit juist een positief effect heeft op de democratie. Bijna alle grote olielanden zijn autoritair, vooral in het Midden Oosten (Ross, 2001: 325). Verschillende wetenschappers hebben getracht een verklaring te zoeken voor deze paradox. Ross omschrijft drie mogelijke mechanismen die de link tussen olie-export en autoritair bewind kunnen verklaren.

Het eerste mechanisme dat door Ross wordt omschreven is het 'Rentier Effect'. Dit omschrijft hij als het gebruik van lage belastingtarieven en hoge uitgaven door overheden om druk voor democratie te verlagen. Overheden doen dit op drie verschillende manieren (Ross, 2001: 332, 356). De eerste manier waarop dit gebeurt, is door middel van het 'taxation effect'.

Overheden belasten hun bevolking weinig tot niet, waardoor er weinig verantwoording moet worden afgelegd vanuit de overheid naar het volk toe (Ross, 2001: 332). Na een onderzoek van Ross uit 2004 waarin wordt onderzocht of taxatie überhaupt leidt tot representatie wordt deze theorie door Ross genuanceerd omdat er geen bewijs wordt gevonden dat hogere belastingen gerelateerd aan inkomen leidt tot democratisering. Wel is er bewijs gevonden dat hogere belasting gerelateerd aan diensten van de overheid staten meer democratisch maakt. Dit betekent dat democratisering niet per se optreedt na verhoging van belastingen maar dat dit een hogere prijs voor overheidssdiensten moet inhouden om gepaard te gaan met democratisering (Ross, 2004: 247). De tweede manier die Ross omschrijft is door middel van het 'spending effect'. Doordat veel van het geld dat wordt verdiend aan olie wordt besteed aan patronage neemt de druk voor democratie af. Een derde manier waarop overheden de druk voor democratie trachten te verlagen is doormiddel van het 'group-formation effect', waarbij de opbrengsten die overheden innen door de olie export overheden de mogelijkheid biedt om te voorkomen dat grote sociale groepen worden gevormd die onafhankelijk zijn van de staat en daardoor politieke rechten kunnen opeisen die kunnen leiden tot democratie.

Deze drie effecten vormen samen het 'rentier effect', waarbij het fiscale beleid van een staat invloed heeft op het type regime die een staat heeft (Ross, 2001: 332-335).

Het tweede mechanisme dat Ross omschrijft om de link tussen olie-export en autoritair bewind te verklaren is het 'Repression Effect'. Dit is het effect dat ontstaat wanneer overheden een sterke interne veiligheidsmacht creëren die democratische druk kan tegengaan. Er zijn twee redenen waarom dit gebeurt. Ten eerste gebeurt dit door eigenbelang vanuit een overheid. Door hogere inkomsten vanuit de olie-export is er de mogelijkheid voor overheden om een sterkere interne veiligheidsmacht op te zetten en zichzelf daarmee beter te bewapenen tegen druk vanuit het volk. Als een autoritaire staat deze mogelijkheid heeft is het logisch dat hiervan gebruik wordt gemaakt. Daarnaast leidt rijkdom door natuurlijke bronnen vaker tot regionale en etnische conflicten die het noodzakelijk maken voor een overheid om een grotere interne veiligheidsmacht op te zetten (Ross, 2001: 335). In een latere studie van Ross wordt eveneens geconcludeerd dat het hebben van olie conflicten bevordert omdat gebieden met veel olie meer streven naar onafhankelijkheid (Ross, 2006: 295).

En tot slot noemt Ross Het 'Modernization Effect'. Met het 'Modernization Effect' omschrijft hij het feit dat de populatie minder snel in staat is om druk te leggen op de overgang naar democratie vanwege gebrek aan modernisatie. De modernisatie theorie stelt dat voor democratische ontwikkeling bepaalde sociale en culturele ontwikkelingen nodig zijn. Voorbeelden hiervan zijn, beroepsspecialisatie, verstedelijking en hogere onderwijsniveaus. De theorie benoemt niet expliciet het probleem van rijkdom door natuurlijke bronnen maar zegt wel dat wanneer economische ontwikkeling niet deze sociale en culturele ontwikkelingen teweegbrengt, democratische ontwikkeling achterwege zal blijven. In de meeste olielanden heeft rijkdom door olie niet geleid tot deze sociale en culturele veranderingen wat de oorzaak kan zijn voor het niet hebben van democratie (Ross, 2001: 336, 337).

De drie mechanismen die Ross omschrijft sluiten elkaar niet uit maar vullen elkaar aan. Dit betekent dat alle drie verklaringen tegelijkertijd even geldige verklaringen kunnen zijn voor het negatieve effect van olie op democratie. Hierbij richt het 'Rentier Effect' zich op het gebruik van fiscale middelen door de overheid om het publiek te demobiliseren. Het 'Repression Effect' richt zich op het gebruik van geweld om het publiek te onderdrukken en het 'Modernization Effect' is geen politiek maar een sociaal mechanisme die zorgt dat het publiek gedemobiliseerd blijft (Ross, 2001: 337).

In zijn studie uit 2001 richt Ross zich voornamelijk op de 'rentier states' in het Midden Oosten en Noord Afrika. Bij bijna al deze staten in het Midden Oosten worden meer dan de helft van de inkomsten verdiend aan de olieverkoop. Volgens Mahdavy zijn 'rentier states' staten die "substantiële rentes ontvangen van individuele, buitenlandse bedrijven of overheden" (Mahdavy 1970: 428). Beblawi nuanceert later deze definitie en definieert 'rentier states' als staten waar rentes betaald worden door buitenlandse actoren. Deze rentes komen de staat direct toe en slechts enkelen beslissen over het genereren van deze rente. De meerderheid wordt alleen maar betrokken bij de distributie of gebruikmaking hiervan (Beblawi, 1987: 51). Om de exportwaarde van op mineraal gebaseerde brandstof van een staat te berekenen deelt Ross, en delen andere onderzoekers voor en na hem, de olie-export door het bruto nationaal product (Ross, 2001: 338). In 2006 herzielt Ross deze manier van berekenen in een latere studie waarin hij onderzoek doet naar de relatie tussen olie en conflicten (Ross, 2006: 266). De olie-export als fractie van het bruto nationaal product zou namelijk endogeen kunnen zijn voor conflicten. Hij geeft aan dat een alternatieve versie, die de olie productie (of export) per capita te gebruikt, de voorkeur heeft. De kans op vertekeningen is hierbij veel kleiner omdat wanneer de export van natuurlijke bronnen als fractie van het bruto nationaal product wordt gebruikt een hoge uitkomst zowel kan duiden op een grote rijkdom van natuurlijke bronnen als een zwakke niet-minerale economie (Ross 2006: 276). Deze methode is voor het eerst gebruikt door Humphreys in 2005 (Humphreys, 2005: 524) Ross deelt voor zijn eigen berekening de brandstofrentes door de populatie om aan de gegeven brandstofrente per capita te komen (Ross, 2006: 277). Hij classificeert landen als petroleumrijk wanneer ze tenminste 100 dollar per capita aan rente produceren aan olie, gas of kolen (Ross, 2006: 267).

Ondanks dat er door vele onderzoekers significant bewijs is gevonden voor het bestaan van de 'resource curse' zijn er ook enkele kritieken op de onderzoeksmethoden en de theorie zelf ontstaan. In een onderzoek in 2008 betogen Brunnschweiler en Bulte dat de resource curse verdwijnt wanneer in plaats van te kijken naar de olie-export als fractie van het bruto nationaal product wordt gekeken naar de rijkdom van natuurlijke bronnen in de grond. De rijkdom van olie in de grond correleert zelfs met iets betere economische groei en iets minder gewapende conflicten. Daarnaast stellen ze dat de bewering dat er een correlatie is tussen slechte politiek en afhankelijkheid van olie-export weleens verkeerd kan zijn begrepen door verkeerd gebruik van de data. Wellicht werkt de causaliteit in tegengestelde richting en creëren de conflicten en de slechte politiek juist samen de afhankelijkheid van olie in plaats

van dat afhankelijkheid van olie tot conflicten en slechte politiek leidt (Brunnschweiler en Bulte, 2008: 616, 617). Vergeleken met andere 'resource curse' onderzoekers zoals Ross hebben Haber en Menaldo in een studie uit 2007 de resultaten gepubliceerd van een lange termijn onderzoek naar de effecten van de afhankelijkheid van natuurlijke bronnen op autoritarisme. De resultaten die uit dit lange termijn onderzoek zijn gekomen, zijn dat er geen verband bestaat tussen afhankelijkheid van natuurlijke bronnen en autoritarisme. Het tegendeel werd zelfs beweerd. Het groter worden van de afhankelijkheid van natuurlijke bronnen lijkt op lange termijn zelfs een positief effect te hebben op democratie (Haber en Menaldo, 2007: 30). Ook wanneer Haber en Menaldo onderzoek doen naar de 'resource curse' in 20 Latijns Amerikaanse landen in een studie uit 2010 lijken ze geen bewijs te vinden voor de theorie van de 'resource curse' (Haber en Menaldo, 2010: 16, 17). Wel is het zo dat de gemiddelde olie inkomsten per capita van deze landen 54 dollar bedraagt terwijl Ross de drempel voor een olierijke staat legt op ten minste 100 dollar per capita (Haber en Menaldo, 2010: 15, Ross, 2006: 267). Een andere 'resource curse' criticus is Watts. Hij betoogt dat er door onderzoekers niet genoeg wordt gekeken naar de manier waarop er binnen staten met natuurlijke bronnen wordt omgegaan. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen landen en de economische context wordt te weinig benadrukt (Watts 2004: 75, 76). Stijns vindt dat de hypothese van de 'resource curse' is gebaseerd op te selectieve data en dat de resource curse argumenten alleen onderbouwd kunnen worden wanneer de theorie op een bepaalde manier gemeten wordt. Wanneer er veranderingen worden toegepast aan de manier waarop de rijkdom in natuurlijke bronnen wordt gemeten staan de argumenten niet meer. Bijvoorbeeld wanneer er in zijn berekeningen in plaats van naar olie-export naar olieproductie of oliereserves wordt gekeken dan heeft olie geen significante invloed op economische groei (Stijn, 2005: 108). Bij de laatste twee kritiepunten is meer gekeken naar de invloed van rijkdom aan olie op economische groei en niet op de invloed die het heeft op het democratische gehalte van staten. Omdat in dit onderzoek wordt onderzocht wat de invloed van olierijkdom op democratie is, zijn deze twee kritiepunten minder belangrijk voor ons onderzoek.

Om te onderzoeken of de drie mechanismen, waarmee Ross in zijn theorie tracht de resource curse te verklaren, ook echt de oorzaak zijn voor het gebrek aan democratie in oliestaten is het belangrijk dit onderzoek verder uit te breiden. Een van de manieren om dat te doen is door het doen van kwalitatief onderzoek. In dit onderzoek wordt door middel van case studies onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van de drie mechanismen van Ross in Brazilië,

Mexico en Venezuela om zo meer inzicht te krijgen in de aanwezigheid van een mogelijke resource curse en de causale mechanismen.

Onderzoekopzet, methoden en datapresentatie

Ik ga kwalitatief onderzoek doen naar de cases Brazilië, Venezuela en Mexico. Ik maak hiermee gebruik van een ‘comparable cases’ strategie omdat deze drie staten op veel achtergrondvariabelen overeenkomen. Ze liggen bij elkaar in de buurt, zijn alle drie ex-koloniën, ze zijn overheersend katholiekchristelijk en het zijn alle drie grote oliestaten. Het punt waarop deze staten van elkaar verschillen is de te verklaren factor: het regimetype. Ik heb voor dit onderzoek gekeken naar twee indexen die de mate van democratie binnen staten berekenen. Ten eerste heb ik gekeken naar de ‘polity IV index’. Deze index typeert Brazilië en Mexico als democratieën en Venezuela als een gesloten anocratie. Vervolgens heb ik gekeken naar de ‘Berstelmann index’. Deze index typeert Brazilië als een geconsolideerde democratie, Mexico als een defecte democratie en Venezuela als een gematigde autocratie (Berstelmann index 2012, Polity IV index). De reden dat ik voor deze drie staten heb gekozen is omdat deze staten de drie grootste olielanden zijn in Latijns Amerika en omdat ze hoog in de lijst staan van ‘s werelds grootste olielanden wanneer er wordt gekeken naar de olieproductie, de olie-export en de oliereserves. De olieproductie, de olie-export en de oliereserves van deze drie staten zijn te lezen in tabel 1.

Tabel 1: mate van olie in Brazilië, Mexico en Venezuela.

land	olieproductie ⁱ	Olie-export ⁱⁱ	Oliereserves ⁱⁱⁱ
Mexico	2.983.000	1.511.000	10.420.000.000
Venezuela	2.375.000	1.871.000	211.200.000.000
Brazilië	2.301.000	801.200	12.860.000.000

Bron: CIA: The World Factbook.

ⁱ Vaten per dag, voor Mexico en Venezuela in 2010 en voor Brazilië in 2011. Rang wereld: Mexico 7, Venezuela 12 en Brazilië 13. Rang Latijns Amerika: eerste tweede en derde plaats. (ter vergelijking: de eerstvolgende staat in Latijns Amerika op de rank van olieproducerende landen is Colombia op nummer 26 met 800.100 vaten olie per dag in 2010).

ⁱⁱ Vaten per dag, voor Mexico en Venezuela in 2009 en voor Brazilië in 2011. Rang wereld: Venezuela 12, Mexico 17, en Brazilië 24. Rang Latijns Amerika: eerste tweede en derde plaats. (Ter vergelijking, de eerstvolgende staat in Latijns Amerika op de rank van olieproducerende landen is Colombia op nummer 33 met 400.700 vaten olie per dag in 2009).

ⁱⁱⁱ Vaten in 2011. Rang wereld: Venezuela 2, Brazilië 14 en Mexico 17. Rang Latijns Amerika: eerste tweede en derde plaats. (de eerstvolgende staat in Latijns Amerika op de rank van landen met ze grootste bewezen oliereserves is Argentinië op nummer 32 met 2.505.000.000 vaten olie in 2011).

Uit deze tabel valt op te maken dat Brazilië, Venezuela en Mexico veruit de drie grootste olielanden zijn in Latijns Amerika. Toch zijn deze drie staten niet alle drie autoritair zoals ze volgens de theorie van Ross zouden moeten zijn. In tabel 2 staat de olieproductie per capita per land met daarnaast de rang van de democratie. Met de olieproductie wordt bedoeld de gemiddelde hoeveelheid olie die dagelijks wordt verkregen gemeten in miljoenen vaten per dag (Humphreys, 2005: 523).

Tabel 2: olieproductie per capita en rang democratie:

Land	olieproductie	jaar	Rang democratie
Venezuela	0,088	2010	3
Mexico	0,027	2010	2
Brazilië	0,002	2011	1

Bron populaties: Indexmundi, Berstelmann index.

Volgens de theorie van de ‘resource curse’ zou een staat met een hogere olieproductie per capita minder democratisch moeten zijn dan een staat met een lagere olieproductie per capita. In de bovenstaande tabel heb ik de landen gerangschikt naar de mate van democratie en hieruit blijkt dat deze verwachting ook klopt. Venezuela, die de hoogste olieproductie per capita heeft, scoort het minst in de mate van democratie en Brazilië, die de laagste olieproductie per capita heeft, scoort het meest in de mate van democratie. Er lijkt dus een verband te zijn tussen olie en autoritarisme.

Het feit dat hiermee aan de verwachting is voldaan dat een land met een hogere olieproductie minder democratisch is, is nog geen bewijs dat dit veroorzaakt wordt door de drie mechanismen zoals Ross omschrijft in zijn theorie die volgens hem de link tussen olie-export en autoritair bewind kunnen verklaren, namelijk het ‘Rentier Effect’, het ‘Repression Effect’, en het ‘Modernization Effect’. Hiervoor moet verder onderzoek worden gedaan naar de aanwezigheid van deze drie mechanismen in deze drie staten. Ik verwacht in dit onderzoek als resultaat dat hoe hoger de olieproductie per capita in Brazilië, Mexico en Venezuela zal zijn, hoe hoger deze landen zullen scoren op de aanwezigheid van drie mechanismen. Dit zou betekenen dat er het meeste bewijs moet zijn voor de aanwezigheid van deze drie mechanismen in Venezuela, daarna in Mexico en het minste in Brazilië. Om te bepalen in

hoeverre het ‘Rentier Effect’, het ‘Repression Effect’, en het ‘Modernization Effect’ in deze drie staten aanwezig zijn moeten er gekeken worden naar data die deze drie mechanismen indiceren.

Het eerste effect dat Ross omschrijft in zijn theorie is het ‘Rentier Effect’. Dit effect wordt gekenmerkt de aanwezigheid van ‘taxation effect’, het ‘spending effect’ en/of ‘group-formation effect’. Om de aanwezigheid van het ‘Rentier Effect’ in deze drie staten te bepalen moet er bewijs worden gevonden voor deze drie effecten. Het eerste effect, het ‘taxation effect’, zal vertegenwoordigd worden door belastingen. Het tweede effect, het ‘spending effect’, zal vertegenwoordigd worden door de overheidsconsumptie en het derde effect, het ‘group-formation effect’, zal vertegenwoordigd worden door de grootte van de publieke sector. Dit komt vanuit het idee dat wanneer overheden groeien in grootte ze beter in staat zijn de vorming van grote sociale groepen en instituties tegen te gaan (Ross, 2001: 347). De belastingen, de overheidsconsumptie en de grootte van de publieke sector in Brazilië, Venezuela en Mexico worden weergegeven in tabel 3.

Tabel 3: data voor de aanwezigheid van het ‘Rentier Effect’.

Land	Belastingpercentageⁱ	overheidsconsumptieⁱⁱ	Grootte publieke sectorⁱⁱⁱ
Brazilië	39,9	21	10,4
Venezuela	28,6	11	9,4
Mexico	22,5	12	11,1

ⁱ Belastingen als percentage van het bruto nationaal product in 2011. Rang wereld: Brazilië 44 Mexico 94 en Venezuela 138. Bron: CIA The World Factbook.

ⁱⁱ Overheidsconsumptie als percentage van het bruto nationaal product in 2010. Bron: World Bank.

ⁱⁱⁱ Ratio van de publieke sector ten opzichte van de beroepsbevolking in 2007. Bron: Mauricio Carrizosa, World Bank.

Voor het ‘taxation effect’ om aanwezig te zijn moet er sprake zijn van lager dan gemiddelde belastingen, die als gevolg hebben dat overheden weinig verantwoording hoeven af te leggen tegenover het volk. Om te besluiten of er gesproken kan worden van een ‘taxation effect’ is het noodzakelijk om te kijken naar de rest van de wereld en naar in hoeverre deze drie staten onder het gemiddelde uitkomen. Brazilië komt hiermee met 39,9% op de 44e plaats, Venezuela met 28,6% op de 94e plaats en Mexico met 22,5% op de 138e plaats (percentage van het bruto nationaal product). Het gemiddelde wereldpercentage bedraagt 29,1% en daar

zit ter vergelijking Nederland met 45,7% op de 26e plaats nog ver boven. De meeste olielanden uit het Midden Oosten zitten daar nog veel verder boven met aan de top Irak met 88,6% belasting (CIA The World Factbook). Uit deze gegevens kan ik niet opmaken dat er sprake is van een 'taxation effect' in Brazilië en Venezuela, die boven en rond het gemiddelde zitten. Mexico scoort een stuk lager en voor deze staat zou nog bediscussieerd kunnen worden of er sprake is van een 'taxation effect'. Voor het 'spending effect' om aanwezig te zijn moet er sprake zijn van een hoge mate van overheidsconsumptie vanwege veel patronage vanuit de overheid die is gevormd om de druk voor democratie af te nemen. De overheidsconsumptie van Brazilië is 21%, van Venezuela 11% en van Mexico 12% (percentage van het bruto nationaal product). Het gemiddelde wereldpercentage bedraagt 18,6% en daar zit ter vergelijking Nederland met 28% nog ver boven. Ik vind geen bewijs voor het bestaan van het 'spending effect' in Mexico, Brazilië en Venezuela. Bovendien vind ik ook voor de rest van de olielanden geen bewijs voor het bestaan van het 'spending effect'. De overheidsconsumptie van vrijwel alle olielanden in het Midden Oosten komt uit rond of onder het gemiddelde en valt lager uit dan de overheidsconsumptie van de West Europese landen (World Bank). Voor het 'group-formation effect' moet er sprake zijn van een grote publieke sector om voorkomen dat grote sociale groepen worden gevormd die onafhankelijk zijn van de staat en daardoor politieke rechten kunnen opeisen die kunnen leiden tot democratie. Mexico heeft van de drie staten die we onderzoeken de grootste publieke sector, met 11,1 %, hierna komt Brazilië, met 10,4 % en tot slot Venezuela met 9,4% (ratio van de publieke sector ten opzichte van de beroepsbevolking). Deze data komt uit een onderzoek waarin alleen data is onderzocht in het gehele Amerikaanse continent en daarom zal de grootte van de publieke sector worden vergeleken met de grootte van de publieke sector in de rest van de Noord en Zuid Amerikaanse landen. Haïti heeft in die onderzoek de kleinste publieke sector met 6,1% en Cuba de grootste met 84%. Bij 30 van de 50 landen valt de publieke sector binnen de 5% en 15% van de totale beroepsbevolking (Carrizosa, 2007: 2). Hieruit blijkt dat Mexico, Brazilië en Venezuela geen uitzondering vormen op de rest maar juist heel gemiddeld scoren. Uit deze gegevens kan ik opmaken dat er geen sprake is van een 'spending effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela. De enige staat waar nog betwijfeld kan worden of er misschien sprake is van een 'Rentier Effect' is Mexico omdat hier de belastingen lager waren dan het gemiddelde wat zou kunnen duiden op een 'taxation effect'. Voor de rest van de staten moet ik concluderen dat er geen bewijs kan worden gevonden voor het bestaan van het rentier effect op basis van de onderzochte gegevens.

Het tweede effect dat Ross omschrijft in zijn theorie is het ‘Repression Effect’. Dit effect wordt gekenmerkt door overheden die een sterke interne veiligheidsmacht creëren die democratische druk kunnen tegengaan. Ik zal de aanwezigheid van het ‘Repression Effect’ in deze drie staten bepalen aan de hand van het militaire budget en het militaire personeel als fractie van de totale beroepsbevolking. Over het militaire budget en het militaire personeel in Brazilië, Venezuela en Mexico worden weergegeven in tabel 4.

Tabel 4: data voor de aanwezigheid van het ‘Repression Effect’.

Land	Militair budget ⁱ	Militair personeel ⁱⁱ
Brazilië	1,70	0,72
Venezuela	1,20	0,9
Mexico	0,50	0,61

ⁱ Het militaire budget als percentage van het BNP. Voor Brazilië in 2009, voor Mexico 2006 en voor Venezuela in 2005. Rang wereld: Mexico 159, Venezuela 118 en Brazilië 88. Bron: CIA The World Factbook

ⁱⁱ Het militaire personeel als fractie van de totale beroepsbevolking in 2008. Rang wereld: Mexico 104, Venezuela 81 en Brazilië 96. Bron: International Institute for Strategic Studies, The Military Balance.

Er moet sprake zijn van een hoge bovengemiddelde score op beide indicatoren voor het ‘Repression Effect’ om aanwezig te zijn omdat het ‘Repression Effect’ inhoudt dat overheden een sterke interne veiligheidsmacht creëren om democratische druk tegen te gaan. Op het militaire budget scoort Brazilië het hoogst met 1,7%, gevolgd door Venezuela met 1,2% waarna Mexico eindigt met 0,5% (van het bruto nationaal product). Hierbij staat Mexico 159e op de wereldranglijst, Venezuela 118e en Brazilië 88e. De olielanden in het Midden Oosten staan daarentegen bovenaan de lijst met aan de top Oman met een militair budget van 11,4%. Het wereldgemiddelde is ongeveer 2% (CIA The World Factbook). De militaire budgetten van Brazilië, Mexico en Venezuela liggen alle drie onder het gemiddelde en liggen zelfs ver onder de budgetten van de oliestaten in het Midden Oosten. Op basis van het militaire budget kan ik daarom niet concluderen dat er sprake is van een ‘Repression Effect’ in Brazilië, Mexico en Venezuela. Is er dan sprake van een ‘Repression Effect’ op basis van het militaire personeel? Venezuela scoort het hoogst op militair personeel met 0,9%, gevolgd door Brazilië met 0,72% waarna Mexico eindigt met 0,6% (fractie van de totale beroepsbevolking). Op de wereldranglijst staat Venezuela daardoor op de 81^e plaats, Brazilië op de 96^e plaats en Mexico op de 104^e plaats (International Institute for Strategic Studies). Het wereldgemiddelde ligt op 0,9 (World Bank). De meeste olielanden in het Midden Oosten hebben een percentage tussen

de 2,5% en 8%. Uit deze informatie valt op te maken dat er dus niet gesproken kan worden van een ‘Repression Effect’ in Brazilië, Mexico en Venezuela.

Het derde effect dat Ross omschrijft in zijn theorie is het ‘Modernization Effect’. Het ‘Modernization Effect’ wordt gekenmerkt door het feit dat de populatie minder snel in staat is om druk te leggen op de overgang naar democratie vanwege het gebrek aan modernisatie. Daarom zal ik de aanwezigheid van het ‘Modernization Effect’ in deze drie staten bepalen aan de hand van de mate van modernisatie in deze drie staten. Modernisatie bestaat uit meerdere aspecten. Ik zal de aanwezigheid van het ‘Modernization Effect’ bepalen aan de hand van de mate van beroepsspecialisatie door te kijken naar het percentage van de totale werkgelegenheid dat zich in de industriële en de dienstensector bevindt, het onderwijsniveau, de fysieke gezondheid, de mediaparticipatie, en urbanisatie. Deze informatie over Brazilië, Venezuela en Mexico wordt weergegeven in tabel 5.

Tabel 5: data voor de aanwezigheid van het ‘Modernization Effect’.

Land	Ind. sect.ⁱ	Dienst. sect.ⁱⁱ	Midd. schoolⁱⁱⁱ	Levensverw.^{iv}	Mobiel^v	Urb.^{vi}
Mexico	26	61	73	76,66	81	78
Venezuela	23	68	71	74,08	97	94
Brazilië	22	61	82	72,97	104	87

ⁱ Percentage van de totale werkgelegenheid zich in de industriële sector bevindt. Voor Brazilië in 2009, voor Mexico 2010 en voor Venezuela in 2008. Bron: World Bank.

ⁱⁱ Percentage van de totale werkgelegenheid zich in de dienstensector bevindt. Voor Brazilië in 2009, voor Mexico 2010 en voor Venezuela in 2008. Bron: World Bank

ⁱⁱⁱ Percentage jongeren dat zich inschrijft voor de middelbare school in 2009. Bron: Unesco Global Education Digest 2011

^{iv} Levensverwachting vanaf de geboorte in 2012. Bron: CIA The World Factbook.

^v Het aantal mobiele abonnementen per 100 man in 2010: Bron: World Bank.

^{vi} Percentage van de populatie dat leeft in stedelijke gebieden in 2010. Bron: World Bank

Er moet sprake zijn van een lager dan gemiddelde score van deze indicatoren voor het ‘Modernization Effect’ om aanwezig te zijn. ‘Het Modernization Effect’ houdt namelijk in dat de populatie minder snel in staat is om druk te leggen op de overgang naar democratie vanwege het gebrek aan modernisatie in olielanden. Het percentage van de totale werkgelegenheid die zich in de industriële sector bevindt is in Brazilië 22%, in Venezuela 23% en in Mexico 26%. Het wereldgemiddelde is 21,9% (2005) en de score van de drie staten

ligt boven dit percentage. Nederland ligt ter vergelijking ver onder dit gemiddelde met 16% (2010). Ook bij het percentage van de totale werkgelegenheid die zich in de dienstensector bevindt scoren de drie staten een stuk hoger dan het gemiddelde. Het gemiddelde percentage bedraagt 42,9%. Brazilië en Mexico hebben een percentagescore van 61% en Venezuela heeft zelf een score van 68%. De oliestaten in het Midden Oosten scoren daarentegen veel lager dan het gemiddelde (World Bank). Op de derde indicator, het percentage jongeren dat zich inschrijft op de middelbare school, scoort Brazilië het hoogst met 82%, Venezuela volgt met 71% en onderaan staat Mexico met 73%. Het wereldgemiddelde bedraagt 60% en het gemiddelde van de Arabische landen 59%. Brazilië, Mexico en Venezuela staat hier dus ver boven (Unesco Global Education Digest 2011). De vierde indicator, de levensverwachting vanaf de geboorte is gemiddeld 67,59%. Brazilië, Mexico en Venezuela scoren alle drie bovengemiddeld met respectievelijk 72,97, 76,66 en 74,08 jaar gemiddeld in leeftijd. Ook de andere olielanden scoren op dit punt bovengemiddeld (CIA The World Factbook). Op het aantal mobiele telefoon abonnementen, de vijfde indicator, scoren alle drie de staten hoog. Het gemiddelde aantal abonnementen per 100 man is in de wereld 78,2. In Brazilië is dit 104, in Mexico 81 en in Venezuela 97 (World Bank). De meeste oliestaten scoorden nog hoger dus wellicht is dit geen goede indicator meer voor het weergeven van modernisatie. Dit kan het gevolg zijn vanwege het feit dat mobiele telefoons en abonnementen goedkoper zijn geworden. De zesde en laatste indicator die het 'Modernization Effect' vertegenwoordigt is urbanisatie. Van het percentage van de populatie dat leeft in stedelijke gebieden bedraagt het wereldgemiddelde 50,7%. Brazilië scoort 87%, Mexico 78% en Venezuela 94%. Nederland ligt ter vergelijking op 83% (World Bank). Op alle indicatoren voor de mate van modernisatie scoren de drie staten bovengemiddeld. Uit deze informatie kan worden geconcludeerd dat de staten alle drie vrij goed gemoderniseerd zijn en dat er geen bewijs kan worden gevonden voor de aanwezigheid van het 'Modernization Effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela.

Zojuist werd duidelijk dat, van de drie staten waarin we onderzoek doen, Venezuela de hoogste olieproductie per capita heeft, gevolgd door Mexico en tot slot Brazilië, die de laagste olieproductie per capita heeft. Deze uitslag voldeed aan onze verwachtingen want volgens de theorie van de 'resource curse' leidt het hebben van veel olie tot autoritarisme. Ook werd verwacht dat de afwezigheid van democratie in deze drie staten veroorzaakt wordt door de drie mechanismen. Dit zou betekenen dat hoe hoger de olieproductie per capita in Brazilië, Mexico en Venezuela zal zijn, hoe hoger deze landen zullen scoren op de aanwezigheid van deze drie mechanismen. Wanneer inhoudelijk naar de aanwezigheid van het 'Rentier Effect',

het 'Repression Effect', en het 'Modernization Effect' wordt gekeken in de staten afzonderlijk blijkt op basis van de onderzochte informatie dat er niet kan worden gesproken van het 'Repression Effect' en het 'Modernization Effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela en dat voor het 'Rentier Effect' is in Mexico sprake van een lagere belasting dan gemiddeld. Ondanks het feit dat er weinig bewijs is gevonden voor de aanwezigheid van de drie mechanismen kan dit nog wel betekenen dat de landen die een hogere olieproductie per capita hebben en dus minder democratisch zijn, hoger scoren op de aanwezigheid van de mechanismen dan de landen die een lagere olieproductie per capita hebben en meer democratisch zijn. Nu deze aanwezigheid is onderzocht, zullen we in de data-analyse analyseren of er voor deze verwachting wel bewijs kan worden gevonden.

Data-analyse

Nu de olieproductie en de aanwezigheid van de drie mechanismen in de staten is onderzocht, wil ik een ranglijst maken van de drie staten en kijken waar de opgezochte indicatoren het meest aanwezig zijn. Het doel hiervan is te kijken of het verwachte resultaat ook echt klopt,

namelijk dat hoe hoger de olieproductie per capita en autoritarisme in Brazilië, Mexico en Venezuela is, hoe hoger deze landen zullen scoren op de aanwezigheid van het ‘Rentier Effect’, het ‘Repression Effect’, of het ‘Modernization Effect’. Dit zou betekenen dat het meeste bewijs moet zijn voor de aanwezigheid van deze drie mechanismen in Venezuela, daarna in Mexico en het minste in Brazilië. Eerst worden er per indicator punten gegeven, drie punten voor de hoogste score en een punt voor de laatste score (bij de indicator belasting en bij het ‘Modernization Effect’ is dit precies omgekeerd omdat bij deze indicatoren een lagere score een hogere aanwezigheid van het effect weergeeft). Hierna wordt er per mechanisme een ranglijst gemaakt. Per mechanisme worden evenveel punten weggegeven. Drie punten voor de hoogste score en één punt voor de laagste score. De reden hiervoor is dat er niet naar een gelijk aantal indicatoren is gekeken per sector. Dit zou betekenen dat het ‘Modernization Effect’, met acht indicatoren, veel zwaarder zou wegen dan de andere twee effecten, met twee en drie indicatoren. Door eerst een ranglijst per indicator te geven, wordt dit probleem voorkomen en telt ieder mechanisme even zwaar mee. Nadat er een score voor ieder mechanisme per land is gegeven wordt er voor de totale score het gemiddelde genomen van de drie scores per land. Dit is de uiteindelijke ranglijst van de aanwezigheid van de mechanismen is te zien in tabel 6.

Tabel 6: ranglijst van de aanwezigheid van de mechanismen.

Land	Rentier	Repressio n	Modernizatio n	Totaal
Brazilië	2	3	3	2,66
Mexico	3	2	3	2,66
Venezuela	1	3	2	2

Het verwachte resultaat van het maken van deze ranglijst was dat het meeste bewijs zou worden gevonden voor de aanwezigheid van deze drie mechanismen in Venezuela, omdat daar de olieproductie per capita het hoogst was, daarna in Mexico en het minste in Brazilië. Uit de bovenstaande tabel valt op te maken dat het resultaat precies andersom is en dat het meeste resultaat voor het bestaan van de drie onderzochte mechanismen in Brazilië en Mexico is te vinden, en het minst in Venezuela. Er is uit deze informatie geen bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het bestaan van het ‘Rentier Effect’, het ‘Repression Effect’ en het ‘Modernization Effect’ in Brazilië, Mexico en Venezuela.

In deze data-analyse is gebleken dat de verwachting dat hoe hoger de olieproductie per capita is, hoe meer bewijs er kan worden gevonden voor de aanwezigheid van de drie mechanismen, niet klopt. Na het maken van een ranglijst van de mechanismen in de drie staten is gebleken dat de landen waarin de mechanismen het meest aanwezig zijn, de landen zijn die in verhouding de laagste olieproductie hebben.

Conclusie

De onderzoeksvraag die aan het begin van dit onderzoek is gesteld was: Lijkt er een verband tussen olie en autoritarisme in Brazilië, Mexico en Venezuela en zijn de causale mechanismes hierbij van toepassing? Deze vraag bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste hebben we gekeken of er een verband leek verband tussen olie en autoritarisme in Brazilië, Mexico en

Venezuela door te kijken naar de mate van democratie en de olieproductie per capita in deze drie staten. Aan de hand van de bevindingen van dit onderzoek kan worden gesteld dat hoe meer olieproductie er per capita is, hoe minder democratisch de staten zijn. Het verband tussen olie en autoritarisme lijkt dus aanwezig.

Om te kijken of dit resultaat wordt veroorzaakt door de mechanismen die in de theorie van Ross als verklaring worden gegeven voor de link tussen olie-export en autoritair bewind kwamen we bij het tweede deel van de onderzoeksvraag, namelijk of de causale mechanismen hierbij van toepassing zijn. Om dit deel van de vraag te beantwoorden is er ten eerste onderzocht in hoeverre het 'Rentier Effect', het 'Repression Effect', en het 'Modernization Effect' in de drie staten aanwezig zijn. De eerste deelvraag die hiervoor in dit onderzoek is gesteld was: Is er bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het 'Rentier Effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela? Er is in dit onderzoek weinig bewijs gevonden voor het bestaan van het 'Rentier Effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela. In Mexico waren de belastingen lager dan gemiddeld wat zou kunnen duiden op een 'taxation effect' maar in Brazilië en Venezuela lijkt er geen onderdrukking vanuit de staat te zijn door middel van lage belastingen om geen verantwoording te hoeven afleggen aan het volk. De overheidsconsumptie was ook niet hoger dan gemiddeld wat zou kunnen duiden op veel patronage en de publieke sector is gemiddeld even groot als bij andere staten en niet groter zodat grote sociale groepen op die manier kunnen worden onderdrukt. De tweede deelvraag die in dit onderzoek is gesteld was: Is er bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het 'Repression Effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela? Ook voor het 'Repression Effect' kan geen bewijs kan worden gevonden in de drie onderzochte staten. Dit zou betekenen dat de overheden een sterke interne veiligheidsmacht creëren om democratische druk tegen te gaan. In Brazilië, Mexico en Venezuela lijkt dit niet het geval. Het budget en de grootte van het militaire apparaat valt bij alle drie de staten lager uit. De laatste deelvraag die in dit onderzoek is gesteld was: Is er bewijs te vinden voor de aanwezigheid van het 'Modernization Effect' in Brazilië, Mexico en Venezuela? Tot slot is ook het 'Modernization Effect' niet bewijsbaar gebleken. Er lijkt geen gebrek te zijn aan modernisatie in de drie staten waardoor democratisering een onmogelijke opgave zou worden. Op basis van deze bevindingen kan worden geconcludeerd dat het verband tussen olie en autoritarisme in Brazilië, Mexico en Venezuela niet wordt veroorzaakt door de drie mechanismen.

Uiteindelijk is er een ranglijst gemaakt om te onderzoeken of een hogere olieproductie per capita in Brazilië, Mexico en Venezuela ook een hogere score betekent op de aanwezigheid van het 'Rentier Effect', het 'Repression Effect', of het 'Modernization Effect'. Dit was niet het geval. Het verband liep zelfs andersom. In Brazilië en Mexico waar de olieproductie per capita het laagst was is meer bewijs gevonden voor de aanwezigheid van deze drie mechanismen dan in Venezuela waar de olieproductie per capita het hoogst was. Dus hoewel er een verband lijkt te zijn tussen olie en autoritarisme in Brazilië, Mexico en Venezuela is de invloed van de causale mechanismes in deze drie staten ook met deze manier van berekenen niet waar te nemen.

De 'resource curse', is het een vloek of een mythe? In Latijns Amerika blijft de 'resource curse' een vraagstuk. De afwezigheid van de drie mechanismen zou een verklaring kunnen zijn waarom Brazilië en Mexico niet autoritair zijn. Betekent dit dat de hele theorie niet klopt? Dit zou kunnen maar hiervoor is nog verder onderzoek nodig. Misschien beperkt de theorie van Ross zich alleen maar tot een bepaalde regio of misschien werkt het verband tussen olie en autoritarisme wel via andere mechanismen dan de mechanismen die door Ross zijn benoemd. Voorlopig zal de vraag of we nu kunnen spreken van een vloek of een mythe nog een raadsel blijven voor de onderzoekers van de 'resource curse'. De resultaten van dit onderzoek geven hopelijk een klein beetje inzicht die een beginpunt kunnen zijn voor vervolgonderzoek naar dit fenomeen.

Literatuurlijst:

Beblawi, H. (1987) "The Rentier State in the Arab World," in Hazem Beblawi and Giacomo.

Berstelmann index 2012: <http://www.bertelsmann-transformation-index.de/en/bti/>.

Brunnschweiler, C. N. & Bulte, E. H. (2008). "Linking Natural Resources to Slow Growth and More Conflict". *Science* 320 (5876): 616–617.

Carrizosa, M. (2007). "Public Sectors in the Americas: How big are they?" *Enbreve* (World Bank). 108 pp. 4.

CIA: The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
Luciani, eds., *The Rentier State*. New York: Croom Helm, 51.

Meade, T. A. (2010). *A Brief History of Brazil*. New York: Checkmark Books.

Haber, Stephen; Menaldo, Victor (2007), "[Do Natural Resources Fuel Authoritarianism?](#)", *Stanford Center for International Development, Working Paper* 351.

Haber, Stephen; Menaldo, Victor, "[Natural Resources in Latin America: Neither Curse Nor Blessing](#)", *SSRN Working Paper*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1625504.

Humphreys M. 2005. "Natural resources, conflict, and conflict resolution: uncovering the mechanisms". *Journal of Conflict Resolution* 49:508–37.

Indexmundi: <http://www.indexmundi.com/> .

International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance*.

Mahdavy, H. (1970) "The Patterns and Problems of Economic Development in Rentier States: The Case of Iran," in M. A. Cook, ed., *Studies in Economic History of the Middle East* London: Oxford University Press, 428.

Meade, T. A. (2010). *A Brief History of Brazil*. New York: Checkmark Books.

Politi IV index: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>.

Ross, M. (2001). "Does Oil Hinder Democracy?", *World Politics*, 53, 3: 325-361.

Ross, M. (2004). "Does Taxation Lead to Representation", *British Journal of Political Science*, 34: 229-249.

Ross, M. (2006). "A Closer Look at Oil, Diamonds, and Civil War". *Annual Review of Political Science* 9: 265–300.

Stijn, J. P. C. (2005). "Natural resource abundance and and economic growth revisited". *Resources Policy*, 30, 2: 107-130.

Unesco: Global Education Digest 2011:

http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/global_education_digest_2011_en.pdf .

Watts, M. 2004. "Resource Curse? Governmentality, oil and power in the Niger river delta, Nigeria." *Geopolitics*. 9:1, pp.55-80.

World Bank: <http://data.worldbank.org/> .

i

ii

iii